

การสร้างเขื่อนสองแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรจริงหรือ

.....ระพี สาคริก

ในระหว่างประเด็นต่าง ๆ ที่หยิบยกมาอ้างเพื่อพิจารณาสร้างเขื่อน มักมีสิ่งหนึ่งซึ่งกล่าวไว้ว่า "เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับสนองการเกษตรกรรม" แต่การสร้างเขื่อนในประเทศโลกที่สาม เช่นไทย เราก็ต้องมีการสร้างเขื่อนไซ้โดยการกู้เงินจากต่างประเทศ ทำให้ต้องบ่อนคอกเบียดล้มไป ชีวิตราษฎรผู้เสียหาย ถึงรุ่นลูกหลานก็มีหนี้สินค้ำค้ำคใจ เป็นมรดกตกทอด

นอกจากนั้น พื้นที่น้ำท่วมจากการสร้างเขื่อน ส่วนหนึ่งก็เป็นแหล่งป่าไม้ธรรมชาติ หรือมีพื้นที่ดินส่วนนี้ ต้องถูกเปิดโอกาสในการพัฒนาตนเองขึ้นมาเป็นป่าไม้ นอกจากนี้ก็อีกส่วนหนึ่ง เป็นที่อยู่อาศัยของ "ชีวิตคน เช่นเดียวกับเรา ๆ แต่ละคน" ซึ่งไม่เพียงใช้ชีวิตท่ามกลางดินแดนดิน หากยังมีกระแสความรักความผูกพันอยู่กับธรรมชาติแวดล้อมใต้จิตสำนึก ทดแทนด้วยวัตถุใด ๆ ไม่ได้ หากส่วนนี้ถูกทำลายเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของกลุ่มบุคคลผู้ถืออำนาจกระแสซึ่งมาจากภายนอก ย่อมเปรียบได้กับการทำลายคุณค่าที่แท้จริงของเพื่อนมนุษย์ได้อย่างเลือกเย็น

หลังจากการสร้างเขื่อนได้ผ่านพ้นมาแล้วหลายต่อหลายแห่ง ปรากฏการณ์ใหม่ซึ่งหากรู้ลึกตัว น่าจะชวนให้ลุ่มคิดได้เองบ้างไม่มากนักน้อย นั่นคือ เขื่อนเป็นสิ่งก่อสร้างโดยคน สร้างเขื่อนขึ้นมาแล้ว น้ำอาจเหือดแห้งเหลือแต่สิ่งก่อสร้างซึ่งจริง ๆ แล้วก็เป็นสิ่งปราศจากตัวคนให้ยึดมั่นถือมั่น หากยังมีสติหลงเหลืออยู่บ้าง

หวนกลับไม่มองสู่อดีต เมืองไทย เคยเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ คนในแต่ละท้องถิ่นซึ่งก็คือบรรพบุรุษเราแต่ละคน จึงถืองานเกษตร เป็นพื้นฐานชีวิตกันมาช้านาน และจิตสำนึกนั้นน่าจะได้รับ การสืบทอดมาสู่ปัจจุบัน ได้อย่างชัดเจน

แต่หากยามใดที่คนเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะ "ขาดการรู้ตนเองทำให้ขาดการรู้ เหตุรู้ผล" ขาดความเข้าใจจริงในสิ่งที่แต่ละคนเกี่ยวข้องมากขึ้น การเกษตรก็จะถูกแปรสภาพไป เป็นเพียง "ข้ออ้างเพื่อพฤติกรรมบางอย่าง" ที่ผู้อ้างหวังใช้เป็นเครื่องมือสำหรับสัมฤทธิ์ผลในรสสัมผัสซึ่งตนอยากได้ ภายใต้ภาวะแอมแปง

ซึ่งประเด็นดังกล่าว ไม่เพียงพิสูจน์ได้จากภาพสะท้อนที่จำก็อยู่กับการเกษตรในค่านิยมแบบเท่านั้น หากยังสามารถสืบสาวไปพบสิ่งซึ่งปรากฏในทำนองเดียวกันได้ทุก ๆ เรื่อง ประเทศไทยยังมีความจำเป็นที่จะต้องเน้นการพัฒนาสู่การฟื้นฟูชีวิตคนซึ่งดำรงอยู่ในระดับที่ เป็นพื้นฐานล่างอีกมาก เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาแล้ว สะท้อนภาพผลให้รู้สึกว่ายิ่งพัฒนามากยิ่งทำให้ชีวิตคนซึ่งยืนอยู่กับพื้นล่างและ เป็นคนส่วนใหญ่ประสบกับภาวะยากจนและค่อยโอกาสมากขึ้น จนถึงจุดที่ต้องนำแรงงานแม่คุณค่าชีวิตตนเองออกไปขายให้กับต่างชาติต่างถิ่น

เมื่อกล่าวถึง "แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร" และ "แหล่งน้ำเพื่อดำรงชีพในระดับพื้นฐาน" คงเป็นสิ่งแยกกันไม่ออก ดังนั้นก่อนจะกล่าวถึงประเด็นปัญหา ควรศึกษาบทวนก่อนอื่นว่า แหล่งน้ำที่เป็นพื้นฐานจริง ๆ นั้นคืออะไรและอยู่ที่ไหน

เราน่าจะรู้ว่า"ป่าไม้ เป็นแหล่งน้ำพื้นฐานของทุกสิ่งทุกชีวิตที่อยู่ร่วมกันและพึ่งพาอาศัยกันและกันอยู่อย่างมีเหตุมีผล" ไม่ว่าจะระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม หรือระหว่างอะไรกับอะไรอื่นก็ตาม ที่ปรากฏเปลี่ยนแปลงอยู่ในระบบของประกอบของธรรมชาติ

หากป่าไม้สูญเสียไปก่อน ไม่ว่าจะรูปแบบใดที่คนสร้างขึ้นมาทดแทนโดยที่กำหนดเอาไว้ เป็นแหล่งน้ำ นอกจากจะไม่อาจ เป็นแหล่งน้ำได้ต่อไปแล้ว ในอีกด้านหนึ่งยังเป็นโอกาสให้กระแสแทรกซ้อนรูป ลักษณะต่าง ๆ เข้ามาแพร่อิทธิพลปรากฏผลสูญเสียแก่ชีวิตคนท้องถิ่นรุนแรงยิ่งขึ้น

เรากล่าวชี้แจงด้วยยากก็มานานมากพอสมควรแล้ว ด้วยการ เน้นความสำคัญของ"การกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น" โดย เน้นที่การแก้ปัญหาชีวิตคนชนบท ซึ่งเป็นหลักการที่ควรอย่างยิ่งแก่การยอมรับ ด้วย เหตุและผล เนื่องจากวิถีทางดังกล่าว เป็นสิ่งกำหนดวิถีทางสู่ความสำเร็จของการพัฒนาจริยธรรม ซึ่งเป็นฐานของประชาธิปไตยที่แท้จริง

มาถึงปัจจุบัน ชีวิตไทยก็ยังคงต้องการการกระจายคุณภาพความเป็นอยู่ เป็นอย่างมาก เมื่อกล่าวถึงแหล่งน้ำ จึงนอกจากให้ความสำคัญแก่ป่าไม้ธรรมชาติมากกว่าการนำเอา เขื่อน เข้ามามาแลก เปลี่ยนแล้ว แม้แหล่งน้ำซึ่งมีการจัดการสร้างโดยคน ก็คงต้องมองประเด็นสำคัญอย่างน้อยสองประการ

ประการแรกคือการกระจายแหล่งน้ำโดยถือเอาชุมชนท้องถิ่น เป็นพื้นฐานของการจัดการ เพื่อการพึ่งพาตนเอง ดัง เช่นที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้ประกาศไว้จากคำพูดและบนแผ่นกระดาษว่า"จะพัฒนาชาวบ้านให้สามารถพัฒนาตนเองได้" กับประการที่สอง จำเป็นต้องมองแหล่งน้ำซึ่งคนสร้างขึ้นกับแหล่งน้ำธรรมชาติ ด้วยภาพที่มีผล เชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกัน

ดังนั้น ขณะใดที่สะท้อนภาพการกระจายแหล่งน้ำซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้าง จึงน่าจะมองอย่าง เน้นความสำคัญสู่แหล่งน้ำในระดับหมู่บ้าน และ เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรับผิดชอบที่แท้จริง ก็ควรให้โอกาสและอิสรภาพชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น มีองค์กร เป็นของตนเองและร่วมกันรับผิดชอบในการตัดสินใจตลอดจนผลได้ผลเสีย

จากเหตุผลดังกล่าวแล้ว หากมองเห็นได้ถึงภาพรวมน่าจะพบว่า ภายใต้ภาวะความ เหลื่อมล้ำและช่องว่าง และการละเมิดสิทธิเสรีภาพโดยกระแสวัฒนธรรมซึ่ง เชื่อมโยงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มคนต่างถิ่นที่มองเห็นได้จากทุก ๆ ด้าน การสร้างเขื่อนโดยที่อ้างถึงการ เกษตรหรือแม้ถึงด้านอื่น ๆ ไม่ได้ช่วยให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่นอย่างจริงจังแต่ประการใด หากจะยิ่งสร้างผลกระทบให้เกิดผลเสียหายมากขึ้นไปอีก

ดังนั้นหากกลุ่มบุคคลผู้ถืออำนาจจะมีความจริงจังในการพัฒนาบ้าน เมือง นึกถึงชีวิตเพื่อนไทยจริง ๆ อยู่ในรากฐานตนเอง คงมีการปรับรูปแบบแหล่งน้ำ หรือแม้วัตถุอื่นใดที่ฝ่ายตนกล่าวว่า"เพื่อการพัฒนา" ให้สอดคล้องกันกับ เหตุผลของสภาพธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ซึ่งชีวิตต้องการป่าไม้ เป็นพื้นฐาน เพื่อเป็นแหล่งน้ำบ่อทราย ต้องการแหล่งน้ำที่มีลักษณะกระจายหรือรายย่อย โดยที่มีองค์กรอิสระ เป็นของชาวบ้าน ที่ถือสิทธิเสรีภาพในการจัดการตนเองได้อย่างคล่องตัว

การสร้างเขื่อนเก็บน้ำ เป็นสิ่งอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมต่างชาติที่มีกำลังวัตถุ เห็นอกว่ามาก หรือถือส่วนบนของช่องว่างและมีรากฐาน เป็นของตนเองด้วย หากนำมายึดเย็บให้แก่ชาวบ้าน นอกจากชีวิต เขา

ทั้งหลายจะเอื่อมไม่ถึงแล้ว กระแสวัฒนธรรมจากนอกประเทศ ซึ่งมีลักษณะ เหมาะสมกับบริการผลประโยชน์ ที่คนพึงได้รับจาก เชื้อนอย่างอิสระ ก็จะได้โอกาสหลังไหลเข้ามาสู่เวทีนี้ ดัง เช่นหาก เชื้อนผลิตไฟฟ้าโดย อ่างว่ากระแสไฟฟ้าไม่เพียงพอ แต่ช่อนประ เค้น เงื่อนไขไว้ ไม่กล่าววว่า ไม่พอในความรู้สึกและความต้องการ ของคนจากไหน กระแสธุรกิจ เกี่ยวกับ เครื่องไฟฟ้าซึ่งมีต่างชาติอยู่ในพื้นฐาน ไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอกประเทศ ก็จะได้รับประโยชน์มากขึ้น

จะหวังน้ำใช้เพื่อการ เกษตรเนหรือ ใน เมื่อเริ่มกระ คึกตัวสร้าง เชื้อน ก็ถูกคนซึ่งมีรากฐานอยู่ในกรุง เข้ามาแพร่อิทธิพลกำหนดราคาที่ดินสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว หลายรายก็มีพื้นฐานถึงต่างประเทศ ทำให้เกษตรกร ที่ร่อนำควยความหวัง ต้องละทิ้งที่ดินทั้งผืนแล้วหนีไปหาที่ซึ่งไม่มีน้ำต่อไปอีก หรือไม่ก็หมดหวังที่จะทำการ เกษตรอีกต่อไป หาก เปลี่ยนวิถีชีวิตมา เป็นแรงงานรับใช้ ก่อนที่ผู้ต้นหวนจะ ได้เห็นน้ำจาก เชื้อนมือสู่วินา ชาวบ้านซึ่งชีวิต เป็น เจ้าของท้องถิ่นสืบทอดมาช้านาน

โรงงานอุตสาหกรรม หรือคอนโคมี เนียมซึ่งจริง ๆ ก็คือ "อุตสาหกรรมชีวิตคน" ซึ่งคนมีทุนมีอำนาจ เห็นชาวบ้าน ก็มีโอกาศเข้าครอบครองพื้นที่ ป่าไม้จะยิ่งสูญสิ้นไป เรื่อย ๆ แม้ เชื้อนที่ฝ่ายต้องการสร้าง อ่างว่า สร้างขึ้นมาเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าก็ดี เพื่อให้น้ำใช้ในการ เกษตรก็ดี ก็จะมีมุ่งวิถีสุดุคชาคน้ำมากขึ้น คง เหลือแต่สิ่งก่อสร้างซึ่งค่อย ๆ เปรสภาพไป เป็น "ซาก" ตามสังขรรณ หาก เป็นสังขรรณที่เกิดจากพฤติ-กรรมของคน

การ เน้นสร้าง เชื้อน เพื่อแก้ปัญหา เป็นภาพสะท้อนที่สารภาพ "ความล้มเหลวของการพัฒนาชนบท" และตามความรู้สึก สะท้อนให้ เห็นว่า ในช่วงหลัง ๆ แทบไม่ได้ยินการ เน้นความสำคัญของนโยบายพัฒนา ชนบท แต่กลับไป เน้นการนำอิทธิพลกระแสวัฒนธรรมต่างชาติที่ เรียกกันว่า "อุตสาหกรรม" แต่ไม่แจรงราย ละ เอียดให้ลึกซึ้งกว่านั้นว่า เป็นอุตสาหกรรมบนฐานใคร เข้ามาแสดงออกกันอย่างกว้างขวาง

หวนกลับมาที่ปัญหา "น้ำมีน้ำไม่มี" จากความรู้สึกธรรมชาติ ขออนุญาตกล่าวว่า "น้ำจริงจะเหือดหาย แต่ น้ำเหงือของคนยากจนจะ เพิ่มขึ้นมาแทนที่" เพราะต้องนำเอาภาษี เพื่อนไทยไป สนองความต้องการของ เงินกู้ในต่างประเทศ

"ขอฝากไว้ให้คิดกันว่า สติตัวเดียว จะ เท่านั้นหรือไม่ เท่านั้นก็ตาม หากเข้าถึงได้ ย่อมมีผลแก้ปัญหา ได้ทุกเรื่อง ใน เมื่อสิ่งซึ่งสัมพันธ์อยู่กับชีวิตประจำวันของคน ต่างก็มีคน เป็นเหตุ เป็นผลทั้งสิ้น"